

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ – ЕФЕКТИВНИЙ ЧИННИК МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Анотація. У статті висвітлено сутність та основні етапи розвитку ТНК. Розглянуто структуру та типологізацію ТНК. Проаналізовано діяльність спільноти швидко зростаючих компаній на сучасному етапі. Досліджено функціонування й роль найбільших ТНК Азії у міжнародних економічних відносинах. Визначено перспективи розвитку ТНК на світовому ринку.

Ключові слова: транснаціональна корпорація, міжнародні економічні відносини, інвестиції, транснаціоналізація, вертикальна інтеграція, ланцюгова реакція, фінансові потоки, торгівельні потоки.

Постановка проблеми. На сучасному етапі свого розвитку ТНК починають спрямовувати свій прямий потік інвестицій у країни з перехідною економікою, де відносно дешева робоча сила, низьке оподаткування та штрафи щодо забруднення навколишнього середовища. Крім того, багатогалузеві корпорації починають витіснити одногалузеві, а фінансові та торговельні потоки, що проходять через ТНБ, у свою чергу, сприяють інтернаціоналізації та доларизації.

В останні роки все більше закріплюють свої позиції на міжнародній арені ТНК з нових індустріальних країн. Доцільно наголосити на тому, що Гонконг та Південна Корея посідають лідируючі місця у сфері розробки інноваційного програмного забезпечення. Натомість Китай та Японія є провідними лідерами в галузі електроніки вже декілька років поспіль.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема ролі ТНК у міжнародних економічних відносинах є досить актуальною у працях багатьох науковців на сьогодні. Зокрема дослідженням діяльності компаній у глобальному економічному просторі займалися такі іноземні економісти, як: М. Портер, Дж. Даннінг, Е. Пенроуз, С. Пахомов, Г. Черніков та інші. Варто зазначити, що Конференція ООН з Торгівлі та Розвитку (ЮНКТАД) щорічно здійснює моніторинг діяльності ТНК у світі.

Як щодо вивчення історії та функціонування транснаціональних корпорацій країн, що розвиваються, то над даною проблематикою працював вітчизняний науковець О. Рогач, який в середині 90-х років вже висвітлював тенденції щодо припливу прямих іноземних інвестицій у НПК. Над визначенням основних мотивів транснаціональної експансії провідних компанії США, Європи та Японії

працював К. Вогіацоглу. Такі дослідники, як: Т. Бхаван, Ч.Ксу та Ч. Зонг дослідили яким чином прямі іноземні інвестиції найбільших ТНК Пн. Америки сприяли економічному піднесенню нових індустріальних країн. Крім того, російський науковець Кличев Т.Ю. розробив ефективні шляхи розвитку транснаціональних корпорацій у майбутній перспективі.

Постановка мети. Метою даної статті є визначення ролі транснаціональних корпорацій у міжнародних економічних відносинах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження поточного стану найбільших ТНК у світі дозволить спрогнозувати перспективи їх розвитку в майбутньому та наслідки від транснаціоналізації у менш розвинених країнах. У свою чергу, це сприятиме виокремленню нових можливостей та загроз від інвестиційної діяльності ТНК у приймаючих країнах.

Згідно Кодексу поведінки ТНК, розробленого ООН, транснаціональна корпорація – це підприємство, що характеризується розташування дочірніх компаній у двох чи більше країнах світу незалежно від сфери діяльності та юридичної форми установи; використовує таку систему прийняття рішень, що забезпечує здійснення ефективних стратегій управління з декількох центрів та сприяє узгодженій політиці всередині підрозділів компанії [1, с.95].

ТНК – це багатогалузева компанія, яка за масштабами економічної та інтелектуальної потужності здатна охоплювати підрозділи більше, ніж в 11 галузях економіки та функціонувати на передовій наукомісткій і технологічній основі.

Основними рисами транснаціональної корпорації є:

- інтернаціональний характер господарської діяльності;
- високий рівень транснаціоналізації виробничого процесу;
- наявність потужного матеріального та фінансового потенціалу;
- висока незалежність власного капіталу.

Міжнародний статус компанії визначають такими критеріями:

- кількість держав, в яких функціонують ТНК;
- питома вага продаж за межами країнами існування;
- відсоток іноземних капіталовкладень;
- кількість працівників, зайнятих за кордоном;
- загальних обсяг закордонних активів.

Доцільно було б наголосити на провідних факторах, що сприяють трансформації компанії в міжнародну корпорацію.

Ефект масштабу є одним з найголовніших факторів, що сприяють виходу компаній, які нарощують виробництво, на глобальний ринок. Яскравим прикладом є діяльність ТНК «Coca-Cola», яка завдяки масштабам виробництва, збуту, а також ефективній стратегії маркетингу зазнала успіху.

Другим фактором є вертикальна інтеграція, що зумовлена об'єднанням в єдиний технологічний процес усіх або основних ланок виробництва й обороту промислової та сільськогосподарської продукції. Вертикальна інтеграція безпосередньо пов'язана з придбанням фірм-постачальників чи фірм-споживачів.

Конкурентна боротьба в масштабах світового ринку є третім фактором, що сприяє перетворенню головної компанії в транснаціональну. Найбільш вдало адаптовуються до цієї умови ті компанії, які функціонують та зростають в конкурентному середовищі високорозвинених держав.

Ще однією умовою, що сприяє ефективній діяльності ТНК у світовому господарстві, є ланцюгова реакція. Таким чином, компанія прагне витягнути слідом за собою на міжнародний ринок пов'язані галузі виробництва, що здійснюють поставку необхідної продукції. Яскравим прикладом є інжинірингові, лізингові, консультаційні фірми та компанії зв'язку [2].

Класифікація видів ТНК за ступенем усупільнення капіталів [3].

1. Картель – це об'єднання підприємців на основі узгодження обсягів виробництва, поділ ринків збуту, встановлення цін, визначення маркетингу політики продажів і найму робочої сили, умов платежів тощо. Варто зазначити, що учасники картелів характеризуються виробничою і комерційною автономністю.

2. Синдикат – це форма об'єднання, при якій учасники зберігають виробничу самостійність, але втрачають самостійність комерційну відповідно до взаємних угод. Найбільшого розвитку та розквіту своєї діяльності синдикати набули в ХХ ст.

3. Пули – це монопольні об'єднання, де прибутки надходять до спільних фондів, а тому здійснюється їх узгоджений розподіл відповідно до результатів експлуатації певної частини ринку, в заздалегідь обумовленій пропорції.

4. Трести є формою об'єднання, за якої учасники втрачають виробничу, комерційну, відносно юридичну самостійність. Учасники трестів, що водночас є власниками акцій, розподіляють прибутки, враховуючи розміри акційних пакетів. Материнська компанія здійснює регулярний контроль над діяльністю тресту. У більшості випадків трести виробляють продукцію однорідного характеру.

5. Концерн – це складна форма господарської діяльності фірми, за якої об'єднуються підприємства промисловості, транспорту й зв'язку, торгівлі та банківської сфери.

6. Консорціум є специфічною формою об'єднання економічних потенціалів ринкових агентів. В основному вони виникають на підставі тимчасових угод між декількома банківськими і промисловими компаніями.

7. Транснаціональні стратегічні альянси (ТСА) – це організаційна форма міжфірмових, міжкорпораційних зв'язків двох або більше компаній, у рамках якої

здійснюється довгострокова координація економічної діяльності учасників з метою реалізації масштабних виробничих проектів та отримання максимальних результатів від виробничої діяльності.

8. Одногалузеві концерни – це горизонтально інтегровані корпорації, які здійснюють управління підрозділами, що розташовані в різних країнах та виробляють однакові чи подібні товари.

9. Багатогалузеві концерни – це вертикально інтегровані корпорації, що управляють підрозділами в конкретній країні та виробляють товари, що поставляються в їх підрозділи в інших країнах.

Швидкозростаючі компанії – це такі компанії, що в мінімальний термін свого функціонування досягли високих результатів й успіху у своїй діяльності та характеризуються інноваційними бізнес-моделями, динамічним зростанням та наявністю висококваліфікованих фахівців. Глобальна спільнота швидкозростаючих компаній (Global Growth Companies) була заснована в рамках Всесвітнього Економічного Форуму в 2007 році в якості ефективної платформи для визначення наступного покоління лідерів серед світових корпорацій. Глобальна спільнота надає підтримку швидкозростаючим компаніям в освоєнні нових ринків іноземних країн, вивченні культур і нормативних баз для того, аби забезпечити їм рушійний соціальний та економічний розвиток.

Доцільно наголосити на тому, що підприємство, яке має намір стати членом Спільноти швидкозростаючих компаній, повинне відповідати таким вимогам:

- 1) коефіцієнт річного приросту товарообігу за попередні два роки діяльності підприємства становить не менше 15%;
- 2) підприємство має потенціал стати інтернаціональним;
- 3) підприємство займає лідируючі позиції в своїй галузі, а його оборотний капітал становить від 100 млн. до 5 млрд. доларів США;
- 4) підприємство повинне стабільно і планово розвиватися з високим потенціалом зростання;
- 5) підприємство відіграє провідну роль і задає тенденції майбутнього розвитку тієї галузі, яку представляє;
- 6) підприємство має позитивну репутацію.

На основі проведених вченими чисельних досліджень, прийнято виокремлювати 5 критеріїв, які відображають унікальність швидко зростаючих компанії у порівнянні з іншими ТНК.

Перший критерій – це «новий тип засновників», який базується на внесенні своїх вкладів у стрімкий прогрес людства та розвитку бізнес-ідей (відчуття невідкритих нових ринків, вільних місць та нових можливостей на існуючих ринках). Прикладами таких компаній є: Amazon, Microsoft, Facebook, Walmart.

Другий критерій – «нові знання», що характеризується стрімким винаходом комплексних ринкових ноу-хау – радикально-проривних продуктів та послуг. Сюди відносять: ABIOMED, Apple, Arista Networks. Як приклад, компанія Apple, яка за останні роки вивела на ринок велику кількість революційних продуктів від MacBook і iPod до iPhone та iPad.

Третій критерій – «новий ринок», здійснення революційних нововведень в існуючих галузях. Яскравим прикладом є компанія Amazon.com, що відкрила новий ринок, запропонувавши революційний спосіб маркетингу та продажів книг через Інтернет.

Четвертий критерій – придбання «нових активів» сприяє стрімкому зростанню, розширенню та укріпленню своїх бізнес позицій. Внаслідок цього, одна з швидкорозвиваючих компаній Yahoo! придбала компанію GeoCities. Беззаперечно, корпорація значно розширило базу клієнтів та вийшла на нові ринки.

П'ятий критерій – «нові партнери». Наприклад компанія Nike здійснює ефективне партнерство зі своїми покупцями. Це партнерство побудоване на тому, що Nike постійно з'ясовує для себе, які нові продукти потрібні її споживачам, які захоплюються бігом, окрім фірмових кросівок та спортивного одягу [4].

Станом на 2017 рік відповідно до рейтингу американського журналу Fortune, виділяють топ 10 найбільших швидкозростаючих компаній з найвищим рівнем доходів і фондових прибутків. Найприбутковішими швидкозростаючими компаніями в останні роки є такі:

1. ABIOMED – провідний постачальник медичного обладнання, яке забезпечує підтримку кровообігу. Компанію засновано в 1981 році з метою розробки першого у світі штучного серця. Штаб-квартира – м. Данверс, Массачусетс (США). Abiomed посідає перше місце серед швидко зростаючих компаній за сумою доходу в 445 млн доларів США, який зріс на 35% у порівнянні з 2016 роком. Прибуток від операційної діяльності становить 90,1 млн доларів США, що значно збільшився за останні 4 роки, де в 2013 році він був 16,5 млн доларів США.

2. Lending Tree – компанія, що створила онлайн-ринок позик найбільших мереж кредиторів у США. Корпорація заснована у 1996 році в м. Шарлотт, штат Північна Кароліна. Lending Tree надає різного виду фінансові послуги, які включають покупку іпотечних кредитів, рефінансування, позики на власний капітал, комерційні кредити. Дохід компанії, що на сьогодні складає 422 млн доларів США, зріс більше, ніж у три рази, порівнюючи з 2012 роком, коли він становив – 77,4 млн доларів США.

3. Ellie Mae – корпорація, яка обслуговує банки, кредитні спілки та іпотечні компанії різних розмірів. Головний офіс компанії знаходиться в місті Плезантон,

штат Каліфорнія (США). Загальний дохід складає 380 млн. доларів США, де частка доходу від проведення фінансових операцій становить 55,6 млн доларів США.

Середні позиції в рейтингу займають такі компанії:

1. Paycom Software – це компанія, що розробила ефективне програмне забезпечення для здійснення платежів у сфері бізнесу, торгівлі та сучасну систему взаєморозрахунків між компаніями з наданням різного виду послуг. Корпорація була заснована у 1998 році зі штаб-квартирою в м. Оклахома. Загальна сума доходу за чотири квартали на 2017 рік становить 359 млн доларів США.

2. Natural Health Trends Corporation (ННТС) – міжнародна компанія, що займається виробництвом косметики по догляду за тілом. ННТС була зареєстрована, як корпорація, в 1988 році, її штаб-квартира розташована в місті Роллінг Хіллс Естейтс, штат Каліфорнія. Бренд ННТ Global пропонує свою продукцію в таких категоріях: краса і здоров'я, косметика на основі трав, гігієнічні засоби для дому, дитяча косметика. На сьогодні ННТ Global характеризується зростаючою міжнародною присутністю більше, ніж у 40 країнах світу, з наявністю офісів у Китаї, Південній Кореї, Японії, Росії та країнах Європи. Загальна сума доходу становить 273 млн доларів США.

3. MiMedx – це компанія, що працює у сфері біологічної хірургії. Корпорація є лідером у галузі регенеративної медицини завдяки лікуванню амніотичних перетяжок. Компанія була заснована в 2008 році, головний офіс знаходиться в м. Марієтта, штат Джорджія. Дохід корпорації становить 264 млн доларів США.

4. Amazon.com є одним із перших Інтернет-сервісів, який зорієнтований на продаж реальних товарів масового вжитку; це найбільша у світі за обігом компанія, що продає товари та послуги через Інтернет. Компанію було засновано в 1994 році зі штаб-квартирою в м. Сієтл, Вашингтон, США. На сьогодні Amazon займає лідируючі позиції у сфері роздрібної торгівлі, про це свідчить її дохід у розмірі 142 млн доларів США.

Натомість останні позиції в рейтингу посідають:

1. Facebook – найбільша у світі соціальна мережа, що почала працювати з 2004 року. Головний офіс компанії знаходиться в м. Менло-Парк, Каліфорнія (США). Станом на 30 червня 2017 року кількість користувачів мережі Facebook становить 2 млрд людей, серед яких 10 млн українців. Крім того, корпорації належать такі сервіси, як: Instagram, WhatsApp та розробник шоломів віртуальної реальності Oculus VR. Чистий дохід Facebook на сьогодні становить 30,288 млн доларів США. Найбільшу частину свого прибутку компанія отримує за рахунок реклами.

2. NetEase є провідною китайською компанією в галузі інформаційних технологій. NetEase займається розробкою й експлуатацією найпопулярніших комп'ютерних і мобільних ігор, рекламних послуг, служб електронної пошти та платформ електронної комерції. Компанія розвивається швидкими темпами, про це свідчить її сума доходу розміром у 6,253 млн доларів США та чистий прибуток – 1,860 млн доларів США за останні чотири квартали.

3. Arista Networks – американська компанія-новатор у сфері розробки й постачання програмного забезпечення для хмарних мережевих сховищ, великих центрів зберігання інформаційних даних та обчислювальних середовищ. Загалом компанія забезпечує близько 10 мільйонів мережевих портів по всьому світу з використанням CloudVision та EOS – передової мережевої операційної системи. Дохід Arista становить 1,222 млн доларів США, а чистий прибуток 231 млн доларів США за останні чотири квартали [5].

На сьогодні в умовах глобального економічного розвитку транснаціональні корпорації Азії починають витіснити могутні американські й європейські компанії та все сильніше закріплюють свої позиції на міжнародній арені. Беззаперечно, це є результатом стрімкого зростання економік країн Південно-Східної Азії.

Однак варто зазначити, що за своєю структурою, системою контролю та управління азійські компанії дещо відрізняються від європейських. Це проявляється в тому, що вони намагаються закріпити свої лідируючі позиції у світовому господарстві за рахунок диверсифікованих фінансово-промислових груп та потужних конгломератів. Акціонери компанії здійснюють контроль над найманими менеджерами через раду директорів та інші інститути. Загалом у більшості східноазійських корпорацій родина-засновник є не лише власником, а й головним гравцем в управлінні компанією. Таким чином, ступінь контролю «зовнішнього акціонера» є слабким. Крім того, багато східноазійських конгломератів мають тісні зв'язки з політиками, тому нерідко заручаються державною підтримкою. Проте Японію можна сміливо назвати державою «корпоративного капіталізму», оскільки в ній спостерігається незначна частка компаній, де засновниками та управлінцями є сім'ї. Для ТНК Азії основою ефективної взаємодії компанії з її працівниками є не так звані «ринкові відносини», а такі поняття, як: «корпорація-сім'я», «лояльність», «гармонія в організації» [6].

Як нам відомо, на сьогодні економіки азійських тигрів (Гонконг, Тайвань та Пд. Корея) продовжують розвиватись і надихати інших. Згідно досліджень МВФ, станом на 2017 рік Китай та Індія є державами з процвітаючою економікою, а Сінгапур – найкращим місцем для ведення бізнесу. Отож, варто виділити 5 найбільших ТНК, які сформували економічну могутність Азії та здійснили революційний вплив на світове господарство.

1. Samsung – південнокорейська транснаціональна компанія-конгломерат, штаб-квартира якої знаходиться в Сеулі. Сьогодні Samsung є другою у світі найбільшою компанією у сфері електроніки та технологій. Перемога свого найбільшого конкурента Nokia значно зміцнила її позиції на міжнародному ринку.

2. Toyota Motor Corporation – провідна японська компанія, що входить до фінансово-промислової групи «Toyota». Компанію було засновано 28 серпня 1937 року. На сьогодні Toyota володіє 15% ринку в автомобільній промисловості США і є найціннішою автомобільною маркою у світі.

3. Sony Group – транснаціональна корпорація, яку було засновано 7 травня 1946 року в Японії, головний офіс якої знаходиться в м. Токіо. У 2012 році Sony було названо світовим лідером у виробництві апаратного й програмного забезпечення, аудіо та відеопродукції.

4. HDFC Bank (Housing Development Finance Corporation) – банк, який був зареєстрований у серпні 1994 року в м. Мумбай (Індія), а розпочав свою діяльність в якості планового комерційного банку в січні 1995 року. ТНБ має 4700 філій у трьох країнах, що значно зміцнює економіку Індії.

5. Alibaba – це китайська ТНК, яка працює у сфері надання Інтернет-послуг. Близько 79% китайців користується електронною комерцією на сьогодні, а 61% починає свій пошук з сервісу Tmall компанії Alibaba [7].

Варто зазначити, що в вересні 2017 року Forbes опублікував рейтинг найбільших ТНК Азії, які впливають на світове господарство. Рейтинг формується на основі врахування ринкової вартості підприємства, розрахованої в млрд. доларів США.

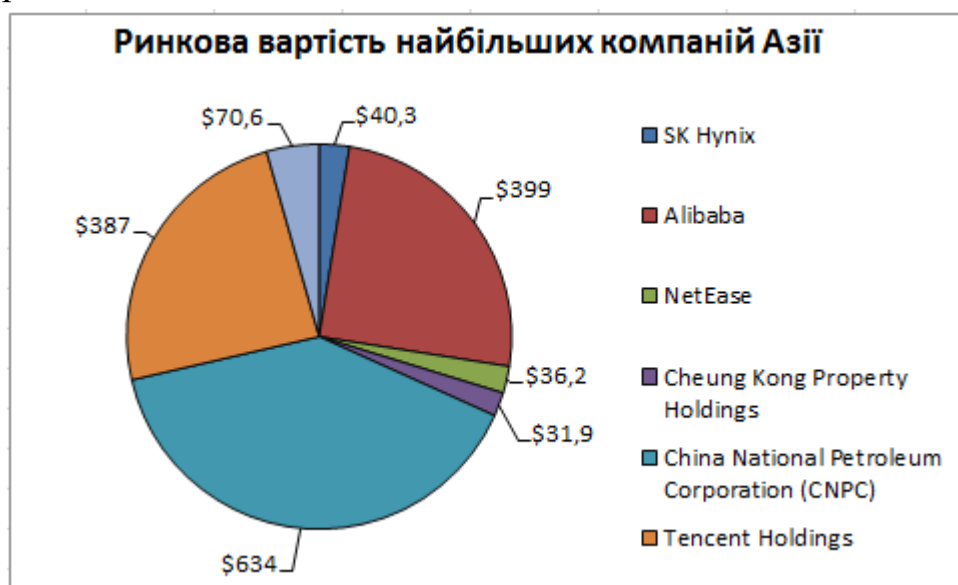

Рис.1. Ринкова вартість найбільших ТНК Азії станом на 2017 рік

Джерело: складено автором.

За даними Рис.1. можна зробити висновок, що найбільшою та найуспішнішою транснаціональною корпорацією Азії є China National Petroleum Corporation (CNPC), відома як PetroChina. Компанія є провідним виробником і дистриб'ютором нафти й газу в китайській нафтогазовій промисловості, де її ринкова вартість становить 634 млрд доларів США. PetroChina характеризується високою конкурентоспроможністю порівняно з найбільшими міжнародними нафтогазовими компаніями [8].

Друге місце за значенням ринкової вартості посідає Alibaba Group Holding Ltd, відома як потужна Інтернет-компанія, що займається електронною торгівлею. Alibaba заснована в 1999 році в Китаї зі штаб-квартирою в Гуанчжоу. Головні підприємства компанії включають ринок Taobao (онлайн-шопінг у Китаї), Tmall.com (роздрібна торгівля у Китаї), Alibaba.com (оптова торгівля для малого бізнесу), Alibaba Cloud Computing (розробник платформ для хмарних обчислень та управління даними) та Alipay (система онлайн-платежів у Китаї). Чистий дохід корпорації складає 21,4 млрд доларів США, а ринкова вартість 399 млрд доларів США. Alibaba Group має міжнародне представництво у таких країнах: США, Великобританія, Нідерланди, Італія, Франція, Ізраїль, Індія, Японія, Австралія, а також у країнах Середнього сходу та Північної Африки.

Третьою найбільшою корпорацією Азії є Tencent з ринковою вартістю 387 млн доларів США. Компанія була заснована в листопаді 1998 році в Китаї зі штаб-квартирою в м. Шеньчжень. Tencent працює у сфері Інтернет-послуг, включаючи зв'язок, розваги, надання інформаційних даних та фінансових послуг. Станом на 31 березня 2017 року облікові записи користувачів мережі Tencent склали 861 мільйон. Крім того, в 2007 році Tencent інвестувала понад 15 млн доларів США у створенні першого в Китаї Інституту досліджень Інтернету, зосередженого на розвитку інформаційних технологій.

Відносно меншу частку на міжнародному ринку становлять HDFC Bank (Індія); SK Hynix (Пд. Корея), NetEase (Китай), Cheung Kong Property Holdings (Гонконг). Проаналізувавши рейтинг найбільших компаній Азії, можна зробити висновок, що більшість з них зосереджені в Китаї. Очевидно, це є результатом процвітання економіки країни та високим розвитком інформаційно-комунікаційних технологій.

На сьогодні завдяки глобальному розвитку інформатизації, все більше корпорацій в Азії нарощують свої сили у виробленні конкурентного інформаційного продукту та розробці нового програмного забезпечення для того, щоб стати лідером не лише на вітчизняному, а й на міжнародному ринку.

Відповідно, станом на 5 грудня 2016 року компанія Deloitte Touche Tohmatsu Limited оголосила дані рейтингу про 500 найбільших корпорацій Азії у сфері інформаційних технологій. Південнокорейська компанія Devsisters посідає

перше місце другий рік поспіль та є лідером у розробці мобільних та комп'ютерних ігор. Компанія має міжнародне представництво у 20 державах світу та є найбільш популярною у країнах Північної Америки та Європи.

ІТ компанії Азії мають тенденцію до зростання доходів за останні два роки. Таким чином, топ-500 інформаційних компаній в середньому збільшили свій прибуток на 41,5%, де стійке зростання у 2015 році становило 40,5%. Крім того, близько 300 компаній збільшили свої доходи від 10 до 50 млн. доларів США. Варто зазначити, що 139 найбільших ІТ компаній із 500 є китайськими, а загальне число швидко зростаючих компаній у Китаї станом на 2016 рік зросло до 100. Натомість в Індії значно зменшилась кількість фірм в інформаційній сфері з 90 станом на 2015 рік до 55 у 2016 році. Щодо Японії, Тайваню та Південної Кореї, то частка їхніх компаній у секторі ІТ збільшилась на 30% за останні два роки. Протягом 2014-2016 рр. спостерігається істотне зростання кількості компаній з 35 до 181 в секторі програмного забезпечення, де передові позиції на ринку посідає Devsisters Corporation. Однак в апаратній галузі різко скоротилась частка компаній зі 100 до 70 станом на 2016 рік. Рейтинг Топ-500 найбільших ІТ компаній обирається на основі виручки, отриманої протягом фіскального періоду (з січня по червень) [9].

Без сумніву, транснаціональні корпорації здійснюють вагомий вплив на економіку держави, в якій вони функціонують, їх діяльність лежить в основі стратегічних інтересів і вимог національної безпеки країни. На сьогодні доведено, що ТНК значною мірою сприяють, як процвітанню, так і занепаду економіки держави, в якій зосереджена їх діяльність. Варто наголосити на тому, що механізм стабілізації компанії опосередковано пов'язаний з її оборотом, обумовленим внутрішньофірмовим переміщенням товарів і цінностей між материнською та дочірніми компаніями. Сукупний обсяг виробництва ТНК перевищує чверть світового ВВП: на підрозділи корпорацій, що знаходяться за межами країни заснування, приходиться близько 10,3% світового ВВП і 1/3 світового експорту.

Тенденції розвитку транснаціональних корпорацій в майбутньому характеризуються таким чином:

1. Відчутне зростання ролі ТНК у країнах, що розвиваються. В останні роки обсяг прямих іноземних інвестицій з розвинутих країн у країни з перехідною економікою закріпився на рівні більше 25%. Таким чином, багато дослідників вважають, що в найближчі 10-15 років наплив іноземних інвестицій у країни з перехідною економікою збільшиться на 35-40%.

2. Продовжиться процес укріплення економічних позицій ТНК відносно національних держав. Крім того, в найближчі роки прогнозується зростання обсягів продаж швидкозростаючих компаній, які перевищать ВВП окремих країн. Сюди варто віднести такі корпорації, як: Walmart Stores, чий сукупний дохід

займає рівні позиції з ВВП В'єтнаму, Royal Dutch Shell, що обігнала Марокко та ExxonMobil, яка дещо відстає від Словаччини. Повністю вірогідно, що в найближчі двадцять років «економічна міць» найбільших ТНК розглядатиметься у порівнянні з ВВП таких європейських країн, як Чеська Республіка, Ірландія та Португалія.

3. Активізуватиметься процес транснаціоналізації малих і середніх компаній. Цей процес відобразатиме діяльність бізнесу в глобальній економіці, який, перш за все, базується на об'єднанні конкурентних переваг, що спираються на економічний потенціал (ресурсний, науково-технологічний, ринковий) різних регіонів світу [10, с.88].

Можливо стверджувати, що дані тенденції відображають діяльність ТНК на найближчі два-три десятиліття. Щодо довгострокових прогнозів, підвищення конкурентоспроможності транснаціональних корпорацій, вимагає обліку не лише економічних, а й соціальних і політичних аспектів.

1. Домінування транснаціональних корпорацій. У рамках даного аспекту зміцнення економічних позицій ТНК сприятиме зростанню їх політичного впливу, що проявлятиметься в захопленні «сфер регулювання», що раніше належали до компетенції держав і міжнародних урядових організацій. Цей процес характеризується формуванням глобальних бізнес-асоціацій, які матимуть опосередкований вплив на діяльність міжнародних організацій, а також створенням окремих механізмів регулювання світових економічних процесів, включаючи галузеві стандарти і правила вирішення суперечок на міжнародному рівні. Внаслідок цього ефективний потенціал ТНК у сфері забезпечення економічних і соціальних потреб працівників та їх транснаціональна мобільність призведуть до того, що корпоративна лояльність візьме верх над принципом національного громадянства. Внаслідок цього держави та субнаціональні регіони конкуруватимуть не лише за інвестиції транснаціональних корпорацій, як головний ресурс розвитку, а й за національну лояльність, за збереження територіального суверенітету.

2. Взаємодія ТНК з національними державами. Зростання економічної могутності транснаціональних корпорацій сприяє розвитку кооперативного варіанта взаємодії з державами, міжнародними урядовими організаціями та суб'єктами громадських об'єднань. Внаслідок цього виникне нова структура управління глобальними економічними процесами, в основі якої лежатимуть, як змішані (за участю державних і недержавних суб'єктів світової політики), так і приватні механізми, які створюються ТНК самостійно або за підтримки міжнародного співтовариства.

3. Взаємодія національних держав із суб'єктами громадянського суспільства. Об'єднання зусиль окремих держав із суб'єктами громадянського

суспільства призведе до радикального посилення регуляторних рамок для транснаціонального бізнесу, а також до соціальної відповідальності компаній за свою діяльність. Таким чином, чисельність ТНК зменшуватиметься, їх «економічна міць» спадатиме, а своєрідним «оазисом» транснаціонального бізнесу стануть державні корпорації. За даними 2012 року загальна чисельність державних корпорацій складає 700 (це 1% від загального числа ТНК, що оперують у світовій економіці). Проте вони забезпечували 11% світового обсягу прямих іноземних інвестицій. У найближчому майбутньому їх чисельність може зрости до 3-5 тис., а частка в світовому обсязі прямих іноземних інвестицій перевищить 50%. Економічна могутність державних корпорацій зростатиме не тільки за рахунок їх інвестиційної експансії, а й через різке «згортання» приватних ТНК. Крім того, багато сучасників вважає, що завдяки розвитку економічної діяльності державних корпорацій, приватні компанії характеризуватимуться нижчим рівнем транснаціоналізації та більш високим рівнем конфліктності.

Якщо на сьогодні приватні ТНК є головним рушієм глобального економічного розвитку, то в майбутньому їх діяльність може дещо похитнутися. Адже на зміну їм на міжнародну арену виходять могутні ТНК державного сектору.

Сьогодні чимало дослідників прогнозують, що в найближчому майбутньому закріплять свої позиції та зміцнять сфери впливу ТНК з країн із перехідною економікою. У майбутній перспективі однією з найефективніших умов розвитку ТНК країн з перехідною економікою є залучення іноземного капіталу, яке сприятиме подальшому зближенню моделей корпоративного управління, вдосконалення напрямів технологічного розвитку та структури споживчого попиту.

Крім того, участь компанії в інтеграційних процесах всередині країни принесе користь і відіграє важливу роль в її розвитку. Адже багато ТНК у країнах з перехідною економікою поки що не зовсім готові до взаємовигідної співпраці у сфері бізнесу з сусідніми державами у довгостроковій перспективі.

У найближчих роках для більшості країн із перехідною економікою розвиток власного транснаціонального бізнесу стане одним із найважливіших аспектів процесу господарської трансформації. Тим не менш, організаційна діяльність ТНК з перехідною економікою розширюватиме свої можливості для обміну досвідом із зарубіжними партнерами, що дозволить прогнозувати подальше зростання обсягів міжнародного злиття і поглинання ринків в Східній Європі, зокрема в країнах СНД. Без сумніву, цьому сприятиме високий ступінь технологічного розвитку. Якщо враховувати те, що на сьогодні більшість ТНК з перехідною економікою представлені досить невеликими корпораціями, то можна

очікувати, що в найближчому майбутньому їх чекає злиття із західними партнерами та вихід на нові ринки [11, с.87].

В середньостроковій перспективі можна очікувати значних змін у вигляді та організаційні структурі компанії країн із перехідною економікою, а також зміцнення їх позицій у світовому господарстві.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розробок.

Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у найближчому майбутньому характеризуються такими напрямками. По-перше, очікується зростання прямих іноземних інвестицій у країни з перехідною економікою. По-друге, доходи окремих швидкозростаючих компаній перевищуватимуть ВВП європейських країн (Чехія, Португалія та інші). По-третє, посиляться процес транснаціоналізації малих і середніх підприємств. Тим не менш, багато дослідників пророкують зростання ролі державних ТНК у міжнародних економічних відносинах. Це супроводжуватиметься утворенням потужних бізнес-асоціації, що контролюватимуть діяльність міжнародних організацій. Отже, можна стверджувати, що ТНК є своєрідним рушієм глобального розвитку, досягнень науково-технологічного прогресу й інтернаціоналізації.

Література

1. Безрукова Н. В. Сучасні тенденції розвитку ТНК як рушійної сили процесу економічної глобалізації / Н. В. Безрукова, Т. А. Оніпко. // Науковий вісник Полтавського університету економіки й торгівлі. – 2012. – №4. – С. 93–99.

2. Транснаціональні корпорації: суть, критерії та еволюція [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – 2016. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/17110302/ekonomika/transnatsionalni_korporatsiyi_sut_kriteriyi_evolyutsiya

3. Типи ТНК [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – 2016. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1350082653401/ekonomika/tipi_tnk.

4. Асоціація швидко розвиваючих компаній [Електронний ресурс] // АСКУ. – 2015. – Режим доступу: <http://strimko.org/page/26>.

5. 100 Fastest-growing companies [Електронний ресурс] // Fortune. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://fortune.com/100-fastest-growing-companies/>.

6. Парадоксы быстрорастущих компаний [Електронний ресурс].-2003.- Режим доступу: <http://www.finansy.ru/publ/mend/006.htm>

7. Азиатские компании [Электронный ресурс] // Мировая экономика. – 2015.
– Режим доступа:

<http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=1237&type=news>.

8. Asia- Pacific Companies [Электронный ресурс] // Financial Times. – 2017. –
Режим доступа: <https://www.ft.com/companies/asia-pacific>.

9. The Top 50 Biggest Public Companies In Asia-Pacific Region [Электронный
ресурс] // CeoWorld Magazine. – 2014. – Режим доступа:
<http://ceoworld.biz/2014/09/01/top-50-biggest-public-companies-asia-pacific-region/>.

10. Asia's 50 Best Big Public Companies 2017 [Электронный ресурс] //
Forbes. – 2017. – Режим доступа:
<https://www.forbes.com/sites/johnkoppisch/2017/08/23/fab-50-2017-asia-best-big-public-companies/#3ea03e636590>.

11. The Globe: The Paradox of Samsung's Rise [Электронный ресурс].-
2011.- Режим доступа: <https://hbr.org/2011/07/the-globe-the-paradox-of-samsungs-rise>